

Література

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология / Г. С. Абрамова. – М., 2000.
2. Басов М. Я. Воля как предмет функциональной психологии / М. Я. Басов. – Петербург, 1922.
3. Бех І. Д. Від волі до особистості / І.Д. Бех. – К., 1995.
4. Иванников В. А. Психологические механизмы волевой регуляции. / В. А. Иванников. – М., 1991.
5. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – Пособие для психологов, психофизиологов, педагогов. – Питер, 2000.

Тарасова Т.Б.

УДК 371.132:37.013

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПРОСВІТИ БАТЬКІВ

Стаття присвячена висвітленню основних особливостей методики психологічної просвіти батьків як одного з актуальних напрямів роботи психологічної служби загальноосвітніх шкіл. Стверджується пріоритет активних, особистісно-орієнтованих, проблемно-організованих методів.

Ключові слова: психологічна служба, психологічна просвіта, активний педагогічний потенціал сім'ї, тактика сімейного виховання, психологічна культура батьків, комунікативні методи, тренінг-семінар.

Загальновідомо, що сім'я є малою соціальною групою людей, заснованою на шлюбі й спорідненості та входить у більші об'єднання та виконує низку важливих зовнішніх і внутрішніх соціальних функцій, серед яких, однак, можна виокремити якусь інтегративну, синтетичну функцію сім'ї, яка «пронизує» і пов'язує воедино всі інші функції. Це – виховна функція, яка, зумовлює певний педагогічний потенціал сім'ї, що є своєрідною психолого-педагогічною основою загального психічного розвитку людини в сім'ї, а також змісту та конкретних прийомів виховання дітей [3; 4]. Педагогічний потенціал сім'ї безпосередньо залежить від рівня психологічної культури всіх її членів.

Стан психологічної культури батьків найбільш яскраво проявляється в обраному ними стилі сімейного виховання дітей, що в сучасній педагогічній психології і педагогіці тлумачиться як сукупність провідних стійких взаємин і способів взаємодії з дитиною в родині [2; 5]. Описуються різні стилі сімейного виховання дітей, найбільш відомими є такі: диктат, опіка, конфронтація, співробітництво, мирне співіснування. Невміння (або нездатність) батьків вибрати

оптимальний стиль сімейного виховання часто призводить до різноманітних помилок. Можна виокремити найбільш поширені помилки виховання дітей у сім'ї:

- нерозуміння особливостей особистості дитини, її характеру, темпераменту;
- неприйняття батьками особливостей дитини, її індивідуальної своєрідності;
- негнучкість, що виявляється в «застряганні» на проблемах, стандартності вимог, відсутності альтернатив у рішеннях, упередженості суджень, нав'язуванні думок;

- непослідовність у стосунках із дітьми – переходи з однієї крайності в іншу, нескінченні обіцянки й погрози та їх невиконання, не доведення розпочатої справи до кінця;

- афективність – виявляється в роздратуванні, тривозі, невдоволенні, занепокоєнні чи стресі. Чим більше мати наполягає, підвищує голос, тим більше збудливою, або, навпаки, загальмованою стає дитина;

- тривожність – занепокоєння, що доходить до паніки з будь-якого приводу;
- надмірна опіка, придушення самостійності дитини, прагнення захистити від усіх небезпек і труднощів;

- домінантність – вимоги беззастережного підпорядкування, категоричність суджень, наказовий тон, прагнення підпорядкувати дитину, нав'язування готових рішень, думок, обмеження самостійності;

- гіперсоціалізація – занадто «правильне» виховання, коли до дитини ставляться як до дорослого, вимагаючи від неї відповідної поведінки;

- недостатня чуйність – несвоєчасний або недостатній відгук на прохання, потреби, емоції дитини;

Викладене вище більш ніж переконливо доводить необхідність підвищення психологічної культури батьків, що і є одним із завдань психологічної служби закладу освіти.

Психологічна просвіта батьків – один із найважливіших напрямів у системі роботи практичних психологів закладів освіти. Мета психологічної просвіти батьків полягає у формуванні в них загальної наукової психологічної культури, що має посилену практичну складову, зорієнтовану на оптимізацію сфери сімейного виховання дітей та на підвищення ролі батьків в освітньому просторі навчального закладу. Така орієнтація передбачає також особливе змістовне наповнення психологічної просвіти батьків, до якої, в першу чергу, слід віднести формування в батьків низки найважливіших уявлень і відповідних їм умінь: про себе як батьків, так і вихователів; про дитину як суб'єкта виховання; про сутність та способи оптимізації дитячо-батьківських відносин; про психологічну сутність навчально-виховного процесу та ролі в ньому батьків; про форми продуктивного співробітництва батьків із педагогами та працівниками психологічної служби.

Такий зміст передбачає і відповідні специфічні особливості методики психологічної просвіти батьківського аудиторії:

- якомога повне врахування освітнього рівня та професійної спеціалізації батьків. Особливо важливим є ставлення батьків до релігії, оскільки українська школа спирається на матеріалістичну психологічну концепцію, до сприйняття якої не всі батьки готові;

- максимальна практична спрямованість – батьки обов'язково повинні бачити конкретне практичне застосування отриманих знань та вмінь. Суто теоретичні психологічні міркування ними просто не сприймаються;

- виражена рефлексивна складова – необхідно віддавати перевагу методам, що активізують самоаналіз, самоконтроль і самооцінювання батьками власних особистісних якостей та психолого-педагогічного потенціалу;

- адресність як орієнтація на проблеми власної дитини, а не тільки дітей певного віку взагалі;

- стимулювання «дослідницької» діяльності батьків, озброєння їх необхідними найпростішими прийомами і методиками психологічного вивчення власних дітей;

- широке використання групових форм роботи, що дозволить батькам відчувати значущість обговорюваних проблем і в творчій взаємодії з іншими батьками шукати шляхи їх вирішення, зменшити емоційну напруженість і рівень тривожності батьків;

- використання засобів підвищення пізнавальної активності та ініціативи батьків: проблемного навчання, інтерактивних методів, методу проєктів та ін.;

- системність, яка передбачає різноманітні як постійні, так і разові заходи, які за змістом і формою взаємопов'язані та взаємодоповнюють один одного;

- організаційна компактність та оперативність, що включає, зокрема, і можливості дистанційного спілкування;

- комплексність як робота з обома батьками і навіть, за необхідності, з усією сім'єю загалом;

- стимулювання самоосвітньої діяльності батьків у сфері психологічних знань;

- органічна єдність з іншими формами роботи практичного психолога: психологічною діагностикою, психологічним консультуванням, психокорекційною та психопрофілактичною діяльністю.

Такі основні загальні підходи до організації психологічної просвіти батьків, які у своїй єдності реалізуються через її специфічні форми та методи.

Таблиця 1

Організаційні форми психологічної просвіти батьків

Тривалість та контакти Контингент	Постійні		Разові	
	безпосередні	опосередковані	безпосередні	опосередковані
Колективні	<ul style="list-style-type: none"> - Батьківські збори - Лекторій - психологічних знань - Проблемний семінар - Вечір запитань і відповідей - Клуб батьків - Тренінги - Робота творчої групи 	<ul style="list-style-type: none"> - Випуск «Психологічного бюлетеня» - Скринька довіри - Обговорення психологічних проблем на форумі сайту навчального закладу - Консультації в «Куточку психолога» на сайті навчального закладу 	<ul style="list-style-type: none"> - Круглий стіл - Мозковий штурм - Батьківська конференція - Велика психологічна гра - Проектна діяльність - Тиждень психології - Психологічний КВК - Ділова гра 	<ul style="list-style-type: none"> - Буклети з певних питань - Пам'ятки батькам - Виставки літератури в бібліотеці - Інформаційні листки «Що нового в Інтернеті»
Індивідуальні	<ul style="list-style-type: none"> - Консультації 		<ul style="list-style-type: none"> - Участь у заходах із психологічної просвіти учнів 	

Як зазначалося [1; 2; 5], організаційна форма навчального процесу (у тому числі і просвітницької роботи) є механізмом його впорядкування і залежить від співвідношення основних параметрів: контингенту, тривалості, характеру взаємодії. У табл. 1 наведені виокремлені за названими параметрами організаційні форми психологічної просвіти батьків, які слід розглядати як можливі. Вибір тих, які будуть використовуватись, і тим більше наповнення їх певним змістом і конструювання методів, залежить від конкретних завдань та умов психологічної просвіти батьків у навчальному закладі.

Найбільш звичною, але епізодичною й часто заформалізованою, а тому малоефективною організаційною формою психологічної просвіти батьків, є участь психолога в батьківських зборах. Ми вважаємо, що за умови більш-менш розгорнутої системи психологічної просвіти батьків, залучення практичних психологів до батьківських зборів доцільне з метою надання консультативної допомоги у вирішенні окремих практичних питань.

Лекторій психологічних знань, як ще одна традиційна організаційна форма, за умови реалізації зазначених вище вимог до психологічної просвіти батьків може бути досить ефективною. Лекторій, природно, розрахований на кілька занять, тому тема його має бути досить великою, проте конкретною. Наприклад: «Разом із дитиною готуємось до школи», «Підліткова криза і що з нею робити», «Проблеми життєвого вибору старшокласників».

Батьківський клуб – досить нова і незвична організаційна форма психологічної просвіти батьків, спрямована на зближення педагогічних позицій дорослих, на створення і розвиток батьківської групи. Необхідно докласти зусиль, щоб у батьків дітей однієї групи дитячого садка або учнів одного класу, були приблизно схожі погляди на педагогічні питання. Тренінги стали чи не символом практичної психології нашого часу, що й зрозуміло з огляду на їх виняткову ефективність, особливо у сфері відпрацювання необхідних навичок. У контексті психологічної просвіти батьків, це можуть бути тренінги психологічної компетентності, вироблення навичок, особистісного зростання.

Робота творчої групи як форма психологічної просвіти батьків містить елементи психолого-педагогічного дослідження з метою формулювання практично значущих рекомендацій із конкретної проблеми. Це можуть бути дослідження дітей (наприклад, «Про що мріють наші діти?») або дослідження батьками самих себе (наприклад, тема «Батьківські цінності»). Результати таких досліджень можуть бути подані на батьківській конференції.

Батьківська конференція – це організаційна форма психологічної просвіти батьків, орієнтована на виклад теоретичних позицій психології з аналізом їх застосування у практиці, що передбачає обговорення конкретної практичної проблеми або в суто батьківській, або в змішаній аудиторії.

Психолого-педагогічні проблеми можуть бути реалізовані і в сценарії ділової гри, що передбачає вироблення в ігровій групі способу вирішення проблем разом з формуванням відповідних умінь. Потужний розвивальний потенціал ігрових технік міститься і у великих психологічних іграх, які набувають все більшої популярності. Велика психологічна гра є досить самостійним цілісним заняттям, що має внутрішню систему цілей і правил, заснованого на активізації інтелектуального, емоційного та діяльнісного станів особистості. Схожою на велику ділову гру є проектна діяльність, спрямована на вирішення практичних питань, значущих для групи.

Більшість із проаналізованих організаційних форм психологічної просвіти батьків добре «укладаються» в більш широкомасштабні дієства. Наприклад, це тиждень психології в школі як комплексна форма організації психологічної просвіти з усіма учасниками навчального процесу. У заходах такого тижня активну участь разом із дітьми можуть брати і батьки.

Опосередковані форми організації психологічної просвіти батьків («Психологічний бюлетень», «Скринька довіри», форум та «Куточок психолога» на сайті школи, брошури й пам'ятки для батьків та ін.), а також різноманітні форми консультацій для батьків є важливими доповнюючими формами в цілісній системі психологічної просвіти батьків.

Література

1. Давидюк Н. М. Методика викладання психології: навчальний посібник / Н. М. Давидюк – Чернівці : Технодрук, 2006. – 236 с.
2. Панок В. Г. Основи практичної психології : підручник / В. Г. Панок, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева та ін. – К. : Либідь, 2006. – 536 с.
3. Савчин М. В. Педагогічна психологія / М. В. Савчин. – К. : Академвидав, 2007. – 424 с.
4. Тарасова Т. Б. Психологічна просвіта : навчальний посібник / Т. Б. Тарасова. – Суми : Університетська книга, 2013. – 462 с.
5. Тарасова Т. Б. Особливості методики психологічної просвіти педагогів / Т. Б. Тарасова // Актуальні проблеми практичної психології : збірник статей III Всеукраїнської науково-практичної конференції (Глухів 10–11 листопада 2016 р. – Глухів : РВВ ГНПУ ім. О. Довженка, 2016. – С. 142–148.

Толков О. С.

УДК 159.9(075.8)

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРАЦІВНИКІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІН

У статті проаналізовано особливості забезпечення психологічного супроводу працівників вищої школи в умовах змін. Виокремлено етапи